

Soapsterren hebben de wijsheid in pacht

Soap

Harmen van Dijk

Toen Kim uit 'Goede tijden, slechte tijden' eind vorig jaar opeens vegetariër werd, leidde dat tot woedende reacties van de vleesproducenten. Tien jaar eerder was de lesbische relatie van zuster Reini uit 'Medisch centrum West' het gesprek van de dag in menige kantine.

Soaps maken nogal wat los, weet Martine Bouman. „Met mijn oma van over de honderd keek ik vaak naar *The bold and the beautiful*. Dan discussieerden we over het gedrag van de personages.” Vorige week promoveerde Bouman (44) aan de Landbouwniversiteit van Wageningen op het onderwerp, of liever, ze schreef een proefschrift over de mogelijkheden om voorlichting te geven via amusementsprogramma's.

Ze is geen soapverslaafde, Bouman noemt zichzelf een 'professioneel' kijker. Voor haar onderzoek volgde ze maandenlang de dagelijkse stroom van soaps, om een goed beeld te krijgen van wat de mogelijkheden zijn om er een educatief tintje aan te geven.

„Het idee stamt uit de tijd dat iedere week zo'n vier miljoen Nederlanders naar 'Zeg 'ns Aa' keken. Ik werkte als gedragswetenschapper bij de Hartstichting en ik dacht: het zou toch fantastisch zijn als in deze serie iets zinnigs werd gezegd over bijvoorbeeld

bloeddruk, roken of vet eten. In die tijd, de jaren tachtig, bleek namelijk uit onderzoek dat lager opgeleiden korter leefden. Een serieus thema. Voorlichters kwamen erachter dat het verstreken van droge informatie over gezonde leefwijzen niet altijd bij de doelgroep terecht kwam.” Daaruit kwam het idee voort om te proberen via populaire media voorlichting te geven. Waarmee Bouman niet wil zeggen dat alleen lager opgeleiden naar soaps kijken. „Het mooie is juist dat alle lagen van de bevolking kijken, jong en oud, mannen en vrouwen.”

Een paar jaar later ging de Hartstichting inderdaad in zee met amusementsmakers – eerst het informatieve spelprogramma de 'Way of life show' en daarna de serie 'Villa Borghese' over een beautycentrum met daarin voorlichting over een gezonde leefwijze. De serie flopte, maar de formule was uitgetoetst en bleef interessant, zegt Bouman. Succesvolle voorbeelden kan ze ook noemen. Voor haar proefschrift onderzocht ze twaalf Nederlandse producties en sommigen daarvan overleefden met gemak hun educatieve kinderjaren. Twaalf steden, dertien ongelukken' met informatie over verkeersveiligheid draaide gewoon door toen Veilig Verkeer Nederland zich uit het project terugtrok. En ook de opa's uit 'Oppassen' hadden nog genoeg grappen te maken toen het ministerie van milieu vond dat ze

de boodschap 'een beter milieu begint bij jezelf' duidelijk genoeg hadden overgebracht.

Bouman heeft het idee – ze noemt het in haar studie de entertainment-educatie strategie – niet zelf verzonnen. In ontwikkelingslanden is de soap een voorlichtingsmiddel bij uitstek, vertelt ze. „In Peru zorgde in de jaren zestig een serie, *Simplemente Maria*, voor een enorme groei in de verkoop van Singer naaimachines. Het arme meisje Maria werd namelijk, al naaiend met haar Singer,

Jammer dat mensen steeds vaker in hun eentje tv kijken

een succesvolle mode-ontwerper. Regisseur Miguel Sabido dacht toen: 'Wat met Singer kan, kan ook met andere thema's' en hij begon een soap die het analfabetaïsche moest bestrijden.”

„Eigenlijk is het een heel oud principe – het doorgeven van nuttige informatie via verhalen. De Bijbel is er een goed voorbeeld van en sprookjes werden ook verteld om lessen door te geven.”

Zaak is wel dat je de hoofdpersonen goed kiest. „Je moet in de serie een discussie op gang brengen tussen voor- en tegenstanders en twijfelaars. Dan kunnen de mensen meedenken. Uiteindelijk moet je ervoor zorgen dat de held

het gewenste gedrag vertoont en daarvoor beloond wordt.” Som lukt het echter niet om de gewenste boodschap over te brengen. Zo was er een soap in India over een vrouw die door haar man mishandeld werd, maar toch bij hem bleef. Het was de bedoeling van de makers dat vrouwen zich tegen mishandeling zouden verzetten, maar later bleek dat de vrouwen die hoofdpersoon bewonderden omdat ze ondanks alles toch bij haar aan bleef.”

Amusement om gewest gedrag aan te leren. Is dat niet wat betuttelend? Bouman denkt van niet. „Kijk, je moet natuurlijk wel een goede balans vinden – zeventig procent drama en dertig procent voorlichting, zo iets. Maar het kan programmamakers ook helpen. Ten eerste bij het vinden en uitwerken van verhaallijnen. Maar ook in waardering. Uit mijn onderzoek blijkt dat veel mensen best iets willen opsteken van het programma waar ze iedere avond naar kijken. Zo lang dat maar op een goede manier gedaan wordt.”

Bovendien, al te veel ongenauwkeurige ontwikkelingen in een soap kunnen de kijker ook afstoten. „In Amerika wordt er veel gelobbyd om ervoor te zorgen dat serie de juiste boodschap overbrengen. Zo is er een groep 'Moeders tegen rijden onder invloed' die via soaps de benaming 'designated driver' (degene die rijdt en dus niet drinkt) tot een algemene term heeft gemaakt.” En inderdaad. Toen de brave Brandon uit

'Beverly Hills 90210' voor het eerst dronk kreeg hij nog diezelfde aflevering een auto-ongeluk. „Het is toch ook niet realistisch wanneer mensen voortdurend met een slok op achter het stuur zitten en nooit een ongeluk krijgen?”

Voorlichters waren enthousiast over haar idee, programmamakers hadden zo hun twijfels toen Bouman ze voor haar onderzoek interviewde. Om maar even in termen van gezonde voeding te blijven: 'hoe kan ik een gehaktbal dramatiseren?' vroeg een producent. Toch hoopt Bouman dat de twee groepen in de toekomst meer met elkaar gaan samenwerken. Zelf heeft ze ook plannen. „Ik zou graag een nieuw soort interactieve serie maken waarbij de kijker zelf kan kiezen wat er gebeurt. Bijvoorbeeld of een jong meisje wel of niet abortus moet plegen. Daarmee breng je discussie op gang over een moreel dilemma. Eigenlijk is het jammer dat mensen steeds vaker in hun eentje tv kijken. In India kijken ze met hele groepen, omdat niet iedereen een tv heeft. Dan is de kans dat je erover praat groter.”

Ze wil niet idealistisch genoemd worden. „Ik wil mensen inspireren, hou het daar maar op. En ik zou toch geen goede sociaal wetenschapper zijn geweest als ik, toen ik voor de Hartstichting werkte, niet had gekeken naar wat voor nieuwe mogelijkheden er lagen op het gebied van voorlichting?!”